

Croeso yn ôl!

Mae'r haf drosaf a dyn ni i gyn yn ôl yn y gwaith, neu yn ein cartrefi ac yn aildddechrau ar weithgareddau'r hydref. Roedd 16 ohonon ni yn weithdy cyntaf y tymor yn Derby ym mis Medi ac erbyn i chi darllen y geiriau yma mi fydden ni wrthi yn cynnal Ysgol Undydd Cymraeg Derby. Eleni fydd y 15fed tro i ni gynnal yr Ysgol ers y dechrau ym mlwyddyn 2005. Ers 2005 mae cannoedd o bobl wedi cael y cyfle i ddysgu'r Gymraeg yma yng nghanolbarth Lloegr. Mae nifer da iawn ohonynt wedi llwyddo i ddod yn rhugl ac i fwynhau holl gyfoeth iaith, llenyddiaeth a diwylliant Cymru.

Erbyn hyn mae'na dros 35 o ddosbarthiadau, cyfarfodydd a gwersi yn Lloegr ble mae pobl yn dod at ei gilydd i ddysgu neu ymarfer yr iaith Gymraeg. Mae nifer o fudiadau tu ôl i hyn, sef mudiant Cymdeithas Addysg y Gweithwyr sy'n cynnal 4 grŵp yn Sheffield. Mae Prifysgol y Drydedd Oes hefyd yn cynnal gwersi Cymraeg a grwpiau astudio'r Gymraeg mewn nifer o lefydd megis Congleton a Peterborough ac ar draws Lloegr.

Mae'r cwrs arlein 'Say Something in Welsh' wedi sbarduno pobl i drefnu cyfarfodydd siarad â chymdeithasol a bellach mae nifer mawr o'r rheiny yn y rhan mwyaf o ddinasoedd mawr yn Lloegr. Mae'na restr o'r grwpiau yma ar dudalen cefn *Llais y Derwent* pob rhifyn. Efallai mi fydd yr holl grwpiau a gwersi yma yn Lloegr yn gallu cyfrannu at nod Llywodraeth Cymru i gyrraedd miliwn o siaradwyr yr iaith Gymraeg erbyn y flwyddyn 2050.

Mae dysgwyr yn Lloegr hefyd yn cael mynediad trwy'r we at holl adnoddau dysgu sy wedi cael eu datblygu yng Nghymru, a hefyd holl gyrsiau preswyl boed cwrs undydd, cwrs penwythnos neu'r cyrsiau Haf sy'n cael eu cynnig dros fisoedd Gorffennaf ac Awst.

Un peth sy'n sicr, os ydy darpar ddysgwyr wir eisiau dysgu'r iaith a'i siarad, hyd yn oed os yn Lloegr maen nhw'n byw, mae hi'n berffaith bosib gwneud hynny. Felly, dyma'r neges, defnyddio'r adnoddau ac ewch ati! Ac ar ôl wneud hynny gewch chi fynediad i glwb hynod o arbennig, sef cymdeithas y Cymry Cymraeg yma yn Lloegr a hefyd ar draws y ffin yng Nghymru.

Jonathan Simcock

Eisteddfod Llanrwst

Aethoch chi i Eisteddfod Llanrwst? Wel es i a chael llawer o fwynhad hefyd. Roedden ni wedi cael tair noson yn yr Oakley Arms ym Maentwrog ac wedi cael ein plesio yn syth gan sylweddoli bod rhan fwyaf o'r staff yn siarad Cymraeg. Dyw Maentwrog ddim yn bell o Lanrwst, dim ond siwrne o ryw dri chwarter awr a dyna ni yng nghanol yr holl siacedi hi-viz yn pwyntio ni tuag at ein slot yn y maes parcio. Ia, roedd y caeau braidd yn wlyb ond dim difrod i wyneb y cae i achosi problemau nes ymlaen. Cyrraedd y maes, prynu tocyn a chwilio am y babell lôn lle bydd Geraint Jenkins yn siarad am lolo Morgannwg. Os dach chi'n ddarllenwyr ffyddlon byddech chi'n cofio fy mod i newydd ddarllen llyfr Gareth Thomas, *Myfi lolo*. Roeddwn i mor falch mod i wedi achos roedd hynny'n sicrhau mod i'n cael llawer o werth wrth wrando ar yr araith. Prynais ei lyfr Y Ddigmarm lolo Morgannwg ac mi fydda i'n sicr o ysgrifennu pwt am y llyfr nes ymlaen.

Aethon ni i babell *Shw mae, shw mae* sydd ar gyfer dysgwyr ond cyn

i mi son am hynny a gaf i ddweud wrthoch chi am y daith i Faentwrog ar y dydd Mawrth. Roeddwn i'n gwrandio ar raglen Aled Huws 'Yn y Bore' ac roedd slot ble roedd sgysiau ar gael efo tri o ddysgwyr o dramor, un o'r Almaen, un o'r Ffindir ac un arall o'r Eidal. Beth oedd yn syfrdanol am bob un oedd bod nhw wedi dysgu mor gyflym ac nad oedd dim byd yn y sgysiau i chi feddwl nad siaradwyr o'r crud oedden nhw.

Beth bynnag yn ôl at yr Eisteddfod ac yn y babel *Shw mae shw mae* dyn ni'n cael ein cyflwyno i'r pedwar sydd wedi cyrraedd rownd derfynol Dysgwyr y Flwyddyn. Roedd pob un yn ei dro yn dod ar y llwyfan ac yn dweud wrthon ni am eu cefndir, pam a sut oedden nhw wedi dysgu Cymraeg a sut roedden nhw wedi cyrraedd safon mor uchel. Dyma hanes y pedwar.

Gemma Owen - yn wreiddiol o Poole ac erioed wedi clywed Cymraeg tan glywed dau gystadleuydd yn ei siarad ar Big Brother. Aeth hi i Brifysgol Lerpwl i astudio parafeddyginiaeth ac yna cyfarfod ei darpar ŵr. Aeth ati i ddysgu gan ddefnyddio'r wefan 'Say Something in Welsh'. Erbyn hyn mae hi'n gweithio fel paramedrig yng ngorsaf ambiwlans Llanrwst ac yn mwynhau siarad efo cleifion yn yr iaith Gymraeg

Grace Emily Jones - yn wreiddiol o Seland Newydd lle wnaeth hi gyfarfod ei darpar ŵr tra oedd hi'n lapio gwlan i Llion, cneifiwr o Nebo. Eto roedd hi wedi defnyddio'r wefan 'Say Something in Welsh'. Mae ganddi hi radd mewn chwaraeon ac addysg. Ar ôl chwarae pêl-rwyd gyda thîm merched y Bala aeth ymlaen i hyfforddi tîm merched dan 18 oed Clwb Rygbi Nant Conwy - trwy gyfrwng y Gymraeg, wrth gwrs.

Paul Huckstep - o dde Lloegr yn wreiddiol a dyna ble wnaeth o ddysgu Cymraeg wrth ddefnyddio'r wefan 'Say Something in Welsh' - mae hyn i gyd yn 'dweud rhywbeth' am y wefan yma. Gwnaeth o symud i Benmachno ble wnaeth o ymuno â'r dosbarth nos oedd yn cael ei gynnal yn y dafarn. Mae wedi cael cefnogaeth fawr gan bobl y pentref ac erbyn hyn mae'n aelod o'r côr lleol ac yn llywodraethwr yn yr ysgol gynradd. Mae dysgu Cymraeg wedi ei helpu i fod yn rhan o'r gymuned. Sefyllfa 'win win' go iawn ynte!

Fiona Collins - cyn athrawes yn gweithio fel chwedleuwraig ac yn adrodd chwedlau,

mythau a hanes i blant ac i oedolion. Mae'n credu bod chwedloniaeth Cymru yn bwysig ac wedi sefydlu Caffi Stori sydd yn denu criw o bobl yn fisol i chwedleua, adrodd barddoniaeth neu ganu. Mi wnaeth hi ddechrau dysgu Cymraeg yn 1999 ac erbyn hyn yn teimlo ddigon o hyder i gystadlu am Ddysgwyr y Flwyddyn. Y peth sydd yn gyffredinol am bob un o'r ymgeiswyr yw bod nhw'n wreiddiol o ochr arall i'r ffin. Hefyd bod tri ohonyn nhw wedi dysgu wrth ddefnyddio'r wefan SSIW. Mae'n rhaid i ni fod yn ddiolchgar iawn bod rhai o'r bobl sydd yn dewis symud i Gymru yn fodlon dysgu'r iaith a chyrraedd safon mor uchel. A'r wefan Say Something in Welsh? Pam bod nhw'n cael gymaint o lwyddiant? Efallai am eu bod nhw'n cynnig cyrsiau allech chi ddechrau yn syth, heb orfod aros tan y flwyddyn nesaf. Efallai hefyd am nad oes toriad dros wyliau, efallai bod y toriadau yn torri'r momentwm a'r dysgwyr yn rhoi'r gorau iddi 'n rhy fuan. Efallai hefyd am eu bod nhw'n trefnu llawer o ddigwyddiadau i'r dysgwyr. Pwy a ŵyr? Beth bynnag mae ganddyn nhw rywbeth arbennig dros ben. Yn y pen draw Fiona wnaeth ennill, llongyfarchiadau mawr iddi a gobeithio y bydd hi'n mwynhau'r flwyddyn i ddod.

Rob Evans

www.gydangilydd.cymru

Geirfa

Araith – lecture

Rownd derfynol – final round

Parafeddyginiaeth – paramedicine

Darpar ŵr – soon-to-be husband

Cleifion – patients

Cneifiwr – shearer

Llywodraethwr – (school) governor

Chwedleuwraig – story teller

Chwedleua – to tell stories

Ymgeiswyr - contestants

Ail-wylltio neu Ddad-dofi Cymru

Efallai bod y rhai sydd gan ddiddordeb mewn materion amgylcheddol ac yn arbennig mewn y fath faterion sy'n ymwneud a Chymru wedi darllen am y cynlluniau i 'ail-wylltio' neu 'ddad-ddofi' rhannau o Gymru. Afraid dweud, mae'r syniad wedi corddi'r dyfroedd ac wedi creu hollt rhwng yn fras dau grŵp o bobl: y bobl sy'n credu bod bodau dynol wedi effeithio'n sylweddol mewn ffordd niweidiol ar yr amgylchedd a'r bobl sy'n credu bod yr ecosystemau wedi esblygu cymaint ers i bobl ddechrau sefydlu aneddiadau parhaol a ffermio yn y ffordd dyn ni'n ei hadnabod fel 'ffermio', sef cyfnod o 12,000 o flynyddoedd. Oherwydd yr esblygiad hwn, mae rhai'n dadlau na fydd hi'n bosib troi'r dirwedd fel oedd hi filoedd o flynyddoedd yn ôl. Mae lleill yn dadlau bod rhaid gweithredu'n syth gan fod effeithiau niwed hinsawdd yn fwy a mwy taer nag oedd yr arbenigwyr yn eu darogan.

Felly, beth ydy'r cynllun? 'Mynydd i'r Môr' ydy enw'r cynllun ac mae'n cwmpasu'r Pumlumon, sef yr ardal uchaf yng Nghanolbarth Cymru, y dyffrynnoedd coediog sy'n arwain at foryd Dyfi ac, yn y pen draw, Bae Ceredigion. O fewn pum mlynedd, bydd y cynllun yn cynnwys o leiaf 10,000 o hectarau o dir a 28,400 o hectarau o'r môr. Yn ogystal â

dod a lles i fywyd gwyllt a chynefinoedd, y bwriad ydy i ddod a lles i'r economi a chymunedau. Mae £3.4 miliwn o bunnoedd wedi cael ei sicrhau ar gyfer y prosiect hyd yma ac mae'n cael ei weithredu ar y cyd efo mudiadau fel RSPB, Ymddiriedolaeth Fywyd Gwyllt Sir Faldwyn, Ymddiriedolaeth Goedwig, WWF (World Wildlife Fund) a Whale and Dolphin Conservation. Mae bywyd gwyllt o dan bwysau mawr mewn rhai ardaloedd yng Nghymru ar hyn o bryd ac mae 14 o rywogaethau o dan fygythiad o ddiflannu'n llwyr. Gan fod graddfa'r prosiect mor fawr, mae angen hefyd weithio efo tirfeddianwyr, ffermwyr, arbenigwyr a busnesau lleol.

Prif amcanion y prosiect ydy: gwrthdroi'r colled ynglŷn â bioamrywiaeth, adfer ecosystemau ac yn sicrhau eu bod nhw'n wydn a'u bod nhw'n gallu ymdopi a heriau sy'n dod efo newid hinsawdd, adfer economïau lleol a fydd yn gweithio efo natur ac ailgyflwyno rhywogaethau lle mae'n briodol. Does dim cynlluniau penodol wedi eu creu hyd yma, ond mae cynllun i adfer y difrod sy wedi cael ei wneud o ganlyniad i orbori gwartheg a defaid ac mae cynllun i gynaeafu cnydau'n gynaliadwy. Hefyd mae bwriad i ddal mwy o garbon yn y tir yn hytrach na gadael iddo fynd i'r awyrgylch a chyfrannu at gynhesu byd-eang.

Mae'r cynllun hwn yn swnio math a breuddwyd eithaf bob naturiaethwr brwd. Er hynny, dydy pawb ddim yn hapus. Yn ôl yr undeb 'Undeb Amaethwyr Cymru', mi fysai'r cynllun yn ei gwneud hi'n amhosib i ffermwyr fyw yn eu cymunedau eu hunain ac ni fydd o les i natur na'r economi. Mae ffermwyr yn mynnu eu bod nhw eisiau gweithio efo mudiadau cadwraeth natur, ond bydd yn beryglus i gael gwared a ffermio fel y bu ers miloedd o flynyddoedd. Mae rhai ffermwyr yn awgrymu bod pobl prosiect 'Mynydd i'r Môr' eisiau symud ffermwyr oddi ar y tir, ond mae cyfarwyddwr y prosiect wedi dweud mai ar sail wirfoddol fysai'r cynllun yn cael ei weithredu. Mae rhai yn credu bod y gair 'ail-wylltio' yn rhy eithafol a hoffen nhw weld y gair yn cael ei newid. Mae ofnau hefyd ynglŷn ag effeithiau posib ar yr iaith Gymraeg a'r diwylliant Cymraeg gan mai elusen o Loegr ('Rewilding Britain') ydy'r mudiad sy eisiau gweithredu'r prosiect hwn. Mae ganddi ei swyddfa yn Sussex. Mae'r elusen eisiau parhau i siarad â chymunedau lleol a sicrhau eu bod nhw'n gallu manteisio ar y buddion a ddaw o ganlyniad i'r prosiect.

Juvenal

Rwy'n cofio, pan oeddwn yn y chweched dosbarth yn yr ysgol, gorfod astudio yn y gwersi Lladin, rhan o ddychangerddi *Juvenal*, neu *Decimus Iunius Iuvenalis* i roi ei enw llawn. Bardd Rhufeinig oedd Juvenal, yn 'sgrifennu yn Lladin wrth gwrs, a fu farw tua 128 OC. Ganwyd yn Aquinum, tref yng nghanoldir yr Eidal ond bu yn byw yn Rhufain am flynddoedd; ysgrifennodd un ar bymtheg o gerddi hir yn rhoi darlun diddorol i ni o fywyd dyddiol yn y brifddinas Rufeinig yn yr ail ganrif. 'Falle dylwn esbonio gorau gallaf beth yw dychangerdd; mae'r math hyn o lenyddiaeth yn gwatwar ac yn condemnio camdriniaethau, ffolineb a phob diffyg arall ac agweddau annumunol pobl a chymdeithas. Y gair Saesneg am ddychangerdd yw *satire*.

Ymysg rhai o'r pethe mae Juvenal yn cwyno amdanynt yn ei gerddi yw cyflwr yr heolydd yn Rhufain; roedd y ceirt yn gwneud rhychau dyfnion ar yr heolydd; hefyd mae'n sôn am y peryglon o gerdded oddiamgylch yn y nos, peryglon fel llestri piso yn disgyn ar ei ben wrth iddynt gael ei chwythu neu eu taflu oddi ar y silffoedd ffenestri uchel ar yr ail lawr; maddeuwch i mi am rhywfaint o faswedd fan hyn ond, credwch fi, mae Juvenal yn disgrifio pethau llawer gwaeth na hyn. Mewn un gerdd mae'n cwyno am y ffaith fod gormod o fewnfudwyr yn dod i fyw yn y ddinas, yn enwedig Groegiaid a phobl o'r Aiff, ac yn cymryd y swyddi gorau. Ble ydych wedi clywed syniadau tebyg o'r blaen? Mae hefyd yn arw yn ei feirniadaeth ar fenywod yn gyffredinol. Yn un gerdd mae yn hallt ei farn ar y rhai sydd mewn swyddi uchel am eu rhagrith; ef hefyd sydd yn gyfrifol am y geiriau adbabyddus, "Qui custodes ipsos custodes" a

allwch gyfieithu fel "Pwy sy'n mynd i rheoli'r rheolwyr." Mae'r cwestiwn hyn mor addas heddiw ac yr oedd yn amser Juvenal yn Rhufain bron ddwy fil o flynyddoedd yn ôl. Fel roedd Juvenal yn colli ei amynedd a safonau gwleidyddwyr yn Rhufain, felly heddiw rydym yn gweld ein pobl ni yn colli amynedd â'r gwleidyddwyr ym Mhrydain yn enwedig o achos llanastr Brexit.

Pe byddai Juvenal yn fyw heddiw beth byddai yn trin yn ei gerddi? Dyma rhai o'r pethau bach a mawr sydd yn fy mhoeni i er nid oes gennyf y ddawn o ddweud hyn mewn barddoniaeth. Yn gyntaf gweld pobl yn cerdded o gwmpas a'u trwynau ar ei ffôn symudol neu ffôn smart, hyd yn oed wrth groesi'r heol. Yn ail mae gen i chwilen yn fy mhen ynglyn bod yn berchen ar ail dŷ - a hwnnw yn wâg am y rhan fwyaf o'r flwyddyn, pan fo cymaint o fobl yn ddigartref; mae rhaid i mi fod yn ofalus yma am fod gennyf sawl cyfaill yn berchen ar ail dŷ. Yna problemau parcio ym mhobman. Peidiwch a sôn! Rwy wedi hen alaru hefyd ar ein gwleidyddion yn gwneud pob math o addewidion ni allant eu gwireddu. Hefyd nid wyf yn hoff o sylwi ar dyfiant aruthrol ar siopau yn gwerthu 'bwyd i fynd' ac hyn yn achosi sbwriel ofnadwy ar hyd y lle. Gyda llaw roedd na fasnach brysur yn Rhufain yn oes Juvenal mewn siopau yn gwerthu 'bwyd i fynd', felly nid peth gymharol newydd ydyw. Juvenal sydd yn gyfrifol am y dywediad taw dim ond bara a chwaraeon, "(panem et circenses") sydd yn plesio'r cyhoedd. Mae hwn yn adleisio'r pwyslais afresymol (afresymol yn fy marn i beth bynnag) sydd yn cael ei roi ar bêldroed heddiw; yn naturiol fel Cymro nid wyf yn cynnwys rygbi yn y cyswllt hyn!

Serch hyn, i fod yn hollol onest gai ddweud os oedd Juvenal yn barod iawn i gyhuddo 'mores' ei oes, efallai ei fod yntau hefyd yn rhan o'r broblem. Mae'n rhwydd iawn condemnio eraill heb sylweddoli ein camweddau ni. Ac mae gennyf innau phôn symudol er nid wyf yn ei defnyddio yn aml, ac o bryd i bryd rwy'n prynnu 'bwyd i fynd'; efallai hefyd pe bawn yn fwy cyfoethog byddwn innau yn berchen ar ail-dŷ.

Yn ôl at Juvenal, mae'n debyg iddo ef un adeg fynd yn rhy bell yn ei ddychanu; cafodd ei alltudio i'r Aiff gan Domitian,

ymerawdwr Rhufeinig ar y pryd, am iddo fentro condemnio gymaint ar agweddau bywyd cymdeithasol Rhufain yn ei gerddi; ond pan fu Domitian farw daeth ymerawdwr mwy goddefgar i'r swydd a daeth Juvenal yn ôl i Rufain.

**Howell Price.....Salutem
(as Juvenal might have said)**

Geirfa

dychangerddi - satires

gorau gallaf - as best as I can

Gwatwar - to mock

agweddau annymunol - undesirable aspects
rhychau dyfnion - deep ruts

maswedd - rudeness / coarseness

Rhagrith - hypocrisy

mewnfudwyr - immigrants

siopau bwyd i fynd - takeaway shops

goddefgar - tolerant.

Tri Haiku

COFIWCH DRYWERYN 2019

Fandaliaeth

yn plannu had – cenedl yn

ail-ddihuno.

Elyrch

Edrychais i lan,

elyrch lluniaidd uwch fy mhen –

rhapsodi mewn gwyn.

Pabïau

Pabïau'n chwythu

ar finion y ffyrdd,

milwyr colledig.

**Jenni Wyn Hyatt
West Hallam**

Dafydd Cadwaladr (1752 - 1832)

Nid pob dydd yr ydych yn clywed neu darllen am yr enw Cadwaladr yn y papur newydd. Yn y gorffennol agos byddwn efallai yn meddwl am gynyrchwyr hufen-ia yng Ngogledd Cymru, ond mae'r enw yn tipyn hŷn na hyn. Rhaid mynd 'nol i'r seithfed ganrif i grybwyll hyn. Y pryd hynny yr oedd 'na frenin yng Ngwynedd o'r enw Cadwaladr ap Cadwallen rhwng tua 655 a 681 O.C., yn dilyn Cadafael, ei dad oedd Cadwallan ap Cadwan. Credir iddo farw ym mhla 681. Does fawr iawn ffeithiol ar gael o waith romantiaidd Geoffrey o Fynwy flynyddoedd wedyn i gadarnhau'r syniadau yngylch y Mab Dyrogan o'r amser hyn. Ystyr y gair yn deillio o 'Y gad' *battle* yn Saesneg felly arweinydd y gad. Yn fwy diweddar clywir unganu'r gair wrth sôn am Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr s'yn cymryd i fewn y rhan fwyaf o Ogledd Cymry, a'r mwyaf yng Ngymru hefyd. Pam Cadwaladr? - dim ond arweinyddion y bwrdd all ddweud yn iawn sut daeth y teitl i fod, and mae'n amlwg yn cyd-uno a'r syniad o freniniaeth lleol a gwasanaeth werinol y nyrsus ac eraill yn arbennig i orchfygu yn y gad yn erbyn afiechyddau naturiol, damweiniol neu rhyfel a pwy fyddau'n fwy addas i'w chofio yn hyn na'r Gymraes Betsi Cadwaladr!

Pwy oedd Betsi? Ond un o ddeuddeg plentyn Dafydd Cadwaladr wedi'i eni ger Y Bala. Pwy fath o ddyn oedd Dafydd, ac yntau yn byw ym merw aeddfed Methodistiaith. O bwy dras oedd y gwr yma?

Pobl digon cyffredin oedd ei dad a'i fam, sef Cadwaladr a Catherine Dafydd ac felly yn ôl yr hen drefn gymreig galwyd y mab yn Dafydd Cadwaladr. Tenantiaid fferm oeddynt. Byddai'i rhieni yn tywyllu'r eglwys y plwyf ond rhyw unwaith y mis, yn adnabod peth o'r Llyfr Gweddi, ond dim rhyw lawer o'r Beibl am fod cyn lleied o bregegthi ohono yno. Daeth i adnabod ychydig o eiriau crefyddol drwy glywed ei fam yn gwaeddi un noson mewn ofn, allan o Weddi'r Arglwydd a'r Credo, yng nganol storom wyllt o fellt a tharanau. Dysgodd

Dafydd weddio drwy ail-adrodd y geiriau y clywodd o enau ei fam. Drwy hyn datblygodd ei gof yn aruthrol.

Ni chafodd mwyafrif plant yr oes yma gyfle i fynd i'r ysgol o gwbl, ac mae'r ffordd y dysgodd y bachgen ddarllen yn hollol rhyfeddol. Fel plentyn gofalau am ddefaid ei dad ac wrth deall y marciau a'r llythrennau ar gefn yr anifeiliaid fe weithiodd allan nifer o lythrennau'r Wyddor. Yna wrth edrych ar y Llyfr Gweddi Cyffredin a'i fyfyrion daeth holl lythrennau'r Wyddor i'w ddeall. Benthlygodd dau lyfr pwysig wrth ffrindiau sef Taith y Pereryn a Gweledegeithau y Bardd Cwsg a'i dysgodd ar gof. Defnyddiau rhannau i'w adrodd o gylch y tân ar oriau hir y gaeaf gyda'r cymdogion pan yn gwau gyda'i gilydd. Yn raddol daeth i ymwybyddiaeth o'r ffydd Grisnogol trwy fynychi cyfarfodydd y symudiad Methodustiaid oedd yn cwrdd mewn ffermdau cyfagos. ac fe ymunodd a hwy. Trwy eu Cymdeithas datblygodd yn raddol ond effeithiol ar hyd y blynyddoedd.

Roedd pedwar peth yn sefyll allan yn ei ymarweddiad:-

1) Roedd yn weddiwr taer, ac fe fyddai ar ei lyniau am oriau ger bron ei Dad Nefol mewn llawer man gweddi ar hyd y fferm.

2) Datblygodd i fod yn bregethwr effeithiol dros ben, er yn ei ddyddiau cynner gosodau y pwyslais ar bregthi sancteirwydd Duw a barn ar bechod, a gadael i eraill i bwysleisio gras

a.chariad Duw drwy'r Efengyl.

3) yr oedd ganddo gof aruthrol ac yn gwybod ar gof yr holl o'r Testament Newydd a rhan fwyaf o'r Hen hefyd. Nid oedd angen ysgifenni ei bregethau i lawr ar bapur am ei bod wedi'i gosod yn sicr ar gof ei feddwl.

4) Roedd yn gerddwr mawr ac yn wahanol iawn i Pantycelyn a fyddai'n marchogi ar draws y Wlad. Byddai'n adnabod y llwybrau gorau yn dda i fynd i bregethi o ardal i ardal ac o'r gogledd i'r de. Yn wir roedd gymaint o barch iddo yno ac oedd ym mro Bala. Roedd yn adnabyddus drwy'r holl wlad ac yn uchel ei barch i arweinyddion y Methodustiaid drwy Gymru a Lerpwl.

Roedd bywyd yn galed a deuddeg o blant a rhaid iddynt adael gartref i sicrhau gwaith i'r bechgyn ar ffermydd eraill a'r merched mewn gwasanaeth, neu symud i ffwrdd i'r dinasoedd. Ac felly bu hanes Betsi Cadwaladr neu Elizabeth Davis fel y galwodd ei hun yn ei bywyd gyda'r Saeson, ond rhaid aros hyd i rifyn nesaf o'r Llais i ddarganfod beth ddigwyddodd iddi hi.

**Gwynne Davies,
Nottingham.**

Cymdeithas Cymry Nottingham Rhaglen 2019 – 2020

Nos Fercher 13 o Dachwedd
Memories of the Mumbles Railway
Alan Davies

Nos Fercher 11 o Ragfyr
Parti Nadolig dan Steffan Green

Dydd Sul 15 o Ragfyr
Gwasanaeth Carolau Nadolig

Nos Fercher 8 o Ionawr
'Bits and Bobs' - Bob a Delyth Neil

Nos Fercher 12 o Chwefror
National Garden Scheme Georgina Denison

Nos Sadwrn 29 o Chwefror
Cinio Dydd Gwyl Dewi

07864 149078

Grŵpiau Ymarfer Cymraeg yn Lloegr

Basingstoke Welsh Learners

www.cymraegbasingstoke.blogspot.com

Belper Welsh Class 07864 149078

Bore Coffi Popeth yn Gymraeg Nottingham

0772 968 8426

Cylch Dysgwyr Cymraeg Derby

07864 149078

Cylch Siarad Llundain

www.londonwelsh.org/learn-welsh/y-cylch-siarad

U3A Congleton

Groups.u3a.congleton@gmail.com

Ware U3A Welsh Class

Milton Keynes U3A welsh@mku3a.org

U3A Maghull & Lydiate

U3A Newport

U3A Merton Groups@mertonu3a.org.uk

Peterborough U3A

Clwb Siarad Cymraeg Preston

<https://welshclubpreston.org/2014/01/11/clwb-siarad-preston-welsh-club/>

Cyfarfodydd SSIW

Gair i'r gall! Edrych ar Forum SSIW i gadarnhau manylion y cyfarfod cyn mynd!

SSIW Wythnosol

Brighton – Nos Lun, 8.30yn mewn tafarn yn Brighton (cysylltwch a markwatkinprice am fanylion)

Great Malvern – Dydd Iau, 12.30 to 2yp, Caffi Llyfrgell Great Malvern (cysylltwch a meirionwen)

Lerpwl – Nos Lun, 7.30yn, Canolfan Cymry Lerpwl, Capel Bethel, Auckland Rd, L18 0HX (cysylltwch a mikefarnworth)

Rhydychen – Dydd Llun, 11.00 y bore, Welsh Mike's Bap Café, Abingdon Rd, OX1 4PE (Cysylltwch a johnwilliams_6)

Rhydychen - Nos Fercher, 8.30yn, The Big Society, 95 Cowley Rd, Oxford, OX4 1HR (Contact s-coates1)

Rhydychen – Dydd Iau, hanner dydd, Royal Blenheim pub, Pembroke/St Ebbe's St, OX1 1PT (cysylltwch a johnwilliams_6)

SSIW Misol / pob pythefnos

Bourton-on-Dunsmore - Sadwrn, 20 Hydref, Wyevale Garden Centre (Blooms), Straight Mile, Bourton-on-Dunsmore, Coventry, CV23 9QQ (Cysylltwch a alice9)

Caergrawnt - Nos Fawrth, 25 o Fedi, 7.15, the Alma, 26 Russell Ct, Cambridge CB2 1HW

(contact maynard)

Chelmsford - Nos Fercher, 26 o Fedi, 7.00 (i dechrau 7.30yn), Chelmsford Cathedral Chapter House, Chelmsford (cysylltwch a Gwenno)

Coventry - dwywaith pob mis, 10y bore, 1taf & 3ydd Dydd Iau, uwchben y caffi, Earlsdon Methodist Church, Coventry, CV5 6NF (cysylltwch a Peter Lockyer trwy ebostio info@coventrycambrian.co.uk)

Coventry – ail nos Fercher y mis, 6.30yn, Litten Tree, Coventry (cysylltwch ac andyjone)

Dorridge - 2ail nos Lun y mis, 7.30yn The Forest Hotel, Dorridge (Cysylltwch ac Aled James)

Exeter - pob pythefnos, Nos Lun, 7.30yn, The White Hart, South St, EX1 1EE (Cysylltwch a carolinewhite am fanylion)

Gloucester - 2ail Nos Fercher y mis, 7.30yn, England's Glory Pub, London Rd, Gloucester (Contact nic)

Leeds – 4ydd Sadwrn y mis, 11.30 y bore, Brewery Tap, Leeds (Cysylltwch a yorkshireend)

Manceinion - 3ydd Sadwrn y mis, 10.30y Bore, Café Siop Shop, 53 Tib St, M4 1LS (Cysylltwch a jeanbrandwood)

Milton Keynes - 1taf Nos Iau y mis, 6.00yn i 7.30yn, Ye Olde Swan, Newport Rd, Woughton-on-the-Green, MK6 3BS (Cysylltwch a janjones_1)

Norfolk – Nos Iau, 27 o Fedi, 7.30 - 9.15yn, King's Head, Norwich St, East Dereham, Norfolk (Cysylltwch a Maynard)

Amwythig - 1taf & 3ydd Nos Iau y mis, 7.30 yn, Wild Pig Hotel, Amwythig, SY3 9JT (Cysylltwch a bryanroberts)

South East Cornwall - Dydd Iau, 4 Hydref, 10.30 y bore, lleoliad i'w cadarnhau (Cysylltwch a LillianMSH)

Sussex/Hants/Surrey (CACEN group), Mis Hydref 1pm, lleoliad i'w cadarnhau (Cysylltwch a markwatkinprice am fanylion)

Winchester - pob yn ail wythnos, Nos Iau, 7yn, The Cart and Horses, in London Rd, Kings Worthy, Winchester, SO23 7QN (Cysylltwch a mikebrown am fanylion)

Llais Y Derwent

Os dych chi eisiau sgwennu erthygl i 'Lais' cysylltwch trwy anfon neges ebost at

menteriaithlloegr@mail.com Mae hen gopiau o Llais Y Derwent ar gael am ddim.

www.derbywelshlearnerscircle.blogspot.com